

Lietuvos istorijos institutas

L I E T U V O S

ARCHEO*logija* 18

*Skiriama
Mykolo Michelberto
60-mečio jubiliejui*

VILNIUS 1999

Redakcinė kolegija:

Dr. Gintautas Zabiela (atsakingasis redaktorius)
Dr. habil. Algirdas Girininkas
Dr. habil. Vytautas Kazakevičius
Dr. habil. Vytautas Urbanavičius
Dr. habil. Laima Vaitkunskienė

Leidyklos vyr. redaktorius	Danas Kaukėnas
Serijos dizaineris	Alfonsas Žvilius
Dailininkas	Jonas Rudzinskas
Dizainerė	Nijolė Vaitekonienė
Korektoriė-stilistė	Elena Matiukienė
Vertėja į anglų, rusų k.	Inita Tamašiūnienė
Techninis redaktorius	Tomas Baranauskas

© Lietuvos istorijos institutas
© Alfonsas Žvilius
© „Diemedžio“ leidykla
© Straipsnių autorai

MEDINIAI VANDENS TIEKIMO IR SANITARINIAI ĮRENGINIAI VILNIUJE, PREZIDENTŪROS RŪMŲ TERITORIOJE, XVI–XVIII a.

VALDAS VAINILAITIS

Vilniuje esantis Prezidentūros rūmų ansamblis (S. Daukanto a. 3/8, Universiteto g. 6, Totorių g. 28) pasižymi turtinga istorija. Iki XVIII a. čia buvo Vyskupų rūmai, įkurti 1387 m. Jogailos privilegija. Nuo XVIII a. pabaigos iki XX a. pradžios šioje vietoje buvo įsikūrusi Generalgubernatūra. 1812 metais rūmuose rezidavo Napoleonas Bonapartas. Po Antrojo pasaulinio karo rūmų ansambluje buvo įsikūrė Menininkų rūmai ir kitos kultūrinės organizacijos. Nuo 1996 metų komplekse įsikūrė Lietuvos Respublikos Prezidentūra (toliau – Prezidentūra).

1995 metų rudenį, pritaikant rūmų ansamblį Prezidentūros reikmėms, pradėti didelės apimties archeologiniai tyrinėjimai. Jie tęsiami iki dabar. Tyrimus atlieka AB Paminklų restauravimo instituto archeologų grupė „Antiqua“, vadovaujama archeologės Daivos Luchtanienės. Ketverius metus besitęsiantys kasinėjimai kėlė daugiau klausimų negu atsakymų.

Šiame straipsnyje bus apžvelgti mediniai vandens tiekimo ir sanitariniai įrenginiai, rasti Prezidentūros teritorijoje 1995–1997 metų kasinėjimų metu. Chronologiškai jie apima XVI–XVIII a. Šiuo metu, turimais kasinėjimų ir dendrochronologinių tyrimų (atliko straipsnio autorius) duomenimis, anksčiausi mediniai statiniai, rasti Prezidentūros teritorijoje, datuojami XVI a. pirmu ketvirčiu. Panašiai datuotini ir ankstesnieji mediniai vandens tiekimo ir sanitariniai įrenginiai. Funkciniu požiūriu jie skirstomi į dvi grupes: 1. Vandens tiekimo įrenginiai; 2. Drenažo ir kanalizacijos įrenginiai. Pirmai grupei priskiriami šuliniai (aptariamuju kasinėjimų laikotarpiu jų aptikta 7 vienetai) ir videntiekio vamzdžiai, kurių fragmentų aptiki 3 vienetai.

Aptariant vandens tiekimo įrenginius, reikia pasakyti, kad šuliniai buvo išdėstyti atokiau nuo rūmų, t. y. amatininkų sodybose, o videntiekio vamzdžiai randami arčiau pačių rūmų pastato (pav. 1), todėl galima daryti išvadą, kad vanduo tuometiniams Vyskupų rūmams buvo tiekiamas centralizuotai. Tai pastebėjo ir istorikai. Jonas Jurkštės tvirtina, kad jau XVI a. pirmoje pusėje Vilniaus vyskupų rūmuose buvo videntiekis (Jurkštės, 1990, p. 59).

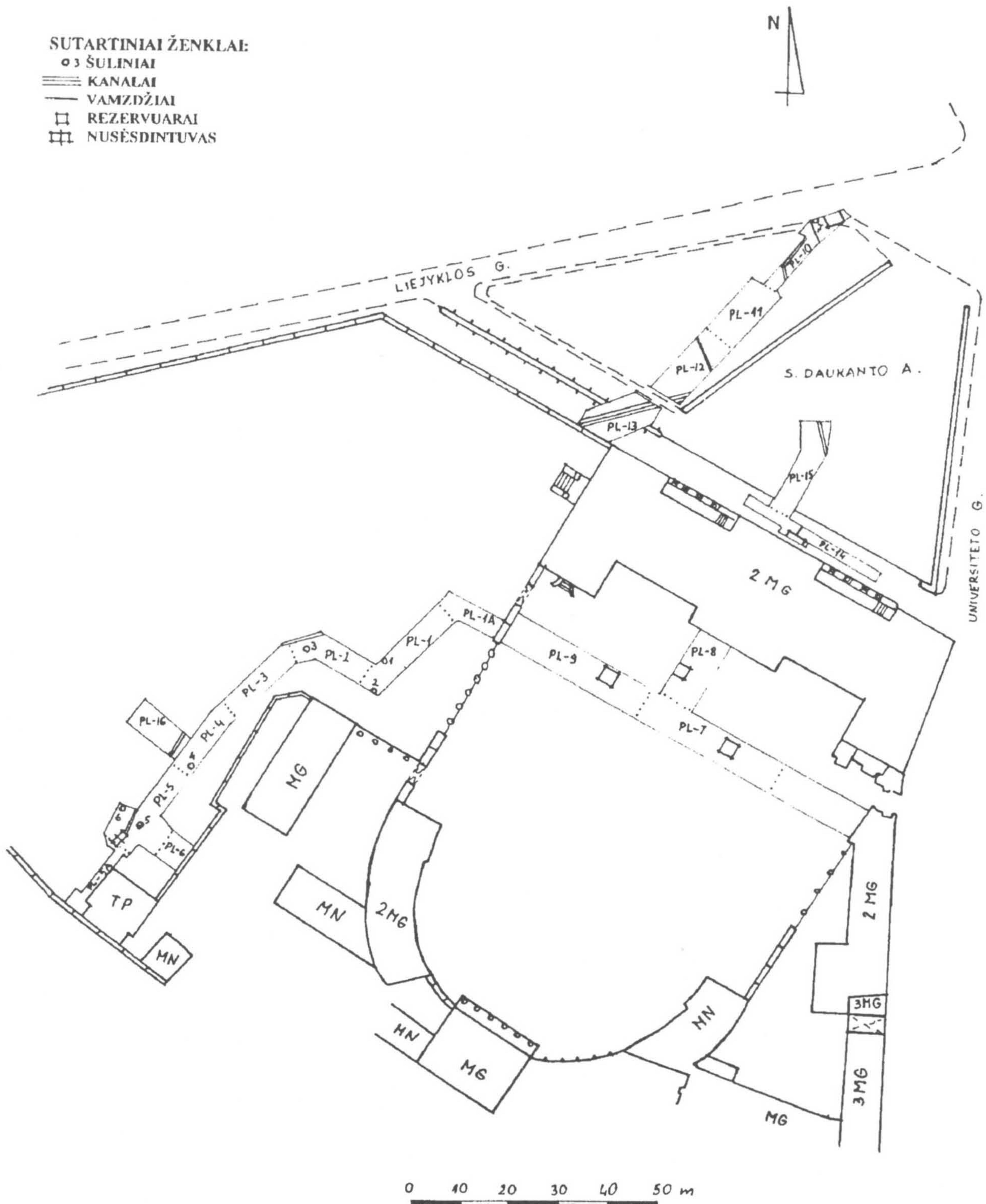
Šuliniai konstrukciniu požiūriu buvo panašūs. Tai į žemę įkastos keturkampės dėžės iš kampuose sunertų rastų, pusrąsčių arba dvipusio tašymo lentų. Nepaisant konstrukcinio surastų šuliniai paprastumo ir tarpusavio panašumo, vis dėlto galima išskirti dvi jų grupes. Pirmajai priklausytų šuliniai, suręsti iš skeltų pusrąsčių, tašytų lentų ir rastų, sujungtų kampuose, darant paprastas keturkampes įkartas. Dažniausiai tokiai vainikų antai lieka iškišti (pav. 2:1). Šiam tipui priskirtini šuliniai rentiniai Nr. 2 (plotas 1), Nr. 3 (plotas 2), Nr. 5 (plotas 5) (pav. 2:3), Nr. 7 (plotas 10). Antrają grupę sudaro šuliniai, kurių rentinių vainikai sujungti „žvirbliniu“ būdu, t. y. į išorę platėjančiu pleištu, nutašant rastų galus (pav. 2:2). Šių šuliniai rastų galai nutašyti lygiai su išorinėmis sienelėmis, jei nepaisytume tam tikrų išsikišimų dėl konstrukcijų deformacijos, atsiradusios amžių bėgyje. Rastai ar pusrąsčiai rūpestingiau apdoroti, tašyta ne tik vidinė, bet ir išorinė rastoto pusės. Tai būtų rentiniai Nr. 1 (plotas 1), Nr. 4 (plotas 4), Nr. 6 (plotas 5). Idomu tai, kad tų dviejų grupių negalima atskirti chronologiškai. Abiejų tipų šuliniai pasitaiko tiek XVI a., tiek XVII a. datuojamuose sluoksniuose. Galimas dalykas, kad šulinio konstrukcinės savybės priklauso nuo šeimininko rūpestingumo ar meistro stiliaus.

Kaip iš šuliniai buvo semiamas vanduo, sunku pasakyti. Nerasta jokių svirties ar kitų kėlimo mechanizmų pėdsakų. Šuliniai Nr. 6 atrastas medinis kaušas tikriausiai vandeniu semti. Ne visi šuliniai buvo ant vandens gylį. Tyrimų vadovės D. Luchtanienė nuomone, jie galėjo turėti kitą nei vandens tiekimo paskirtį, pvz., naudoti kaip drenažo šuliniai (Luchtanienė, 1996). Taip pat galima spėti, kad amžiamas bėgant kai kurios požeminės vandens gyllos galėjo pakeisti kryptį arba išnykti. Tyrinėti plotai pasižymi dideliu šuliniai gausumu. Kai kuriose sodybose būta po du šuliniai. Sunku pasakyti, ar jie veikė vienu metu. Dendrochronologiniam datavimui mediena buvo netinkama – mažokas rievių skaičius, o stratigrafinis datavimas nepakankamai tikslus.

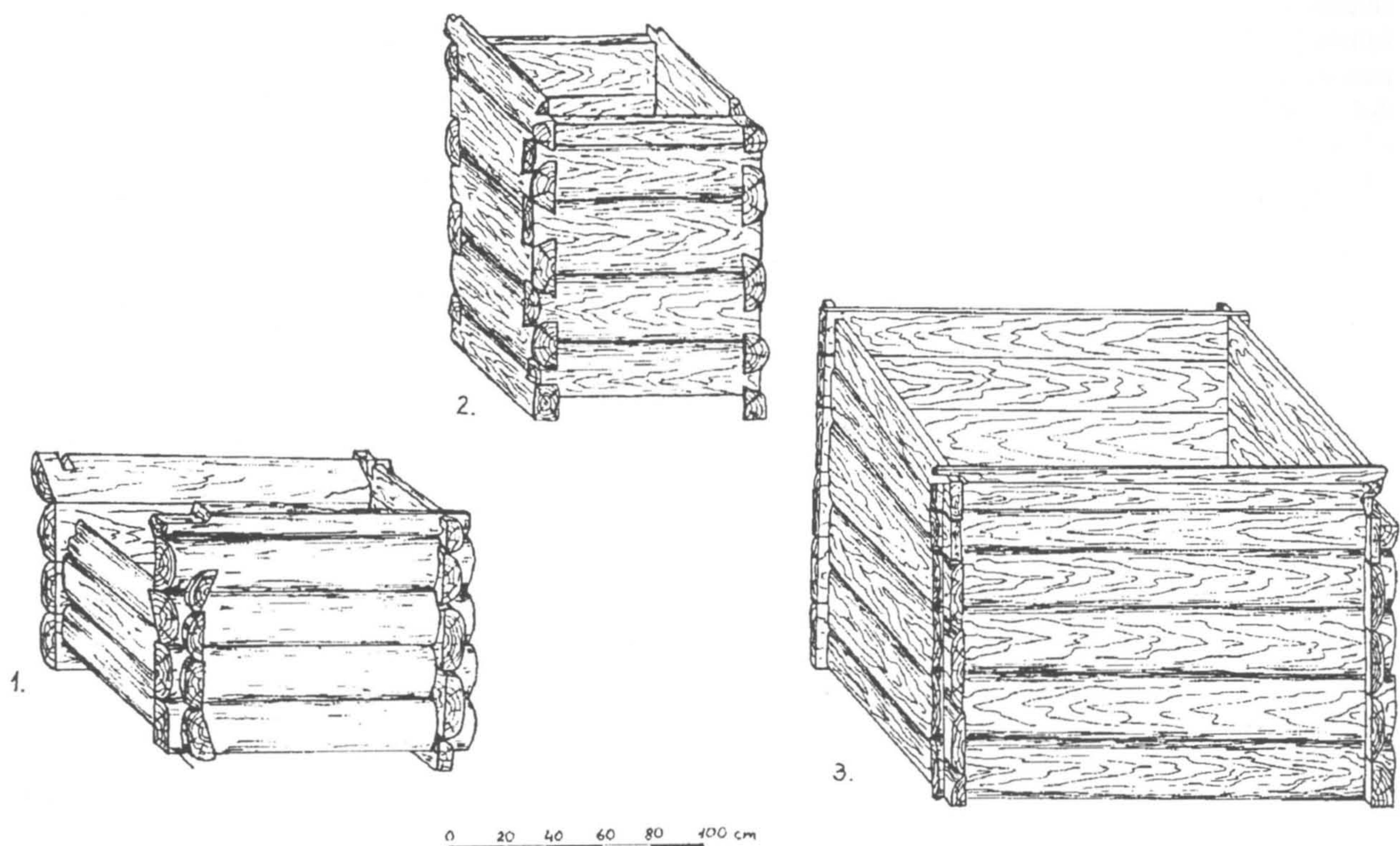
Šulinys Nr. 2, surastas plokštė 1, buvo uždengtas tašytų skeltų lentų dangčiu, kuris tyrimų metu atidengtas

SUTARTINIAI ŽENKLAI:

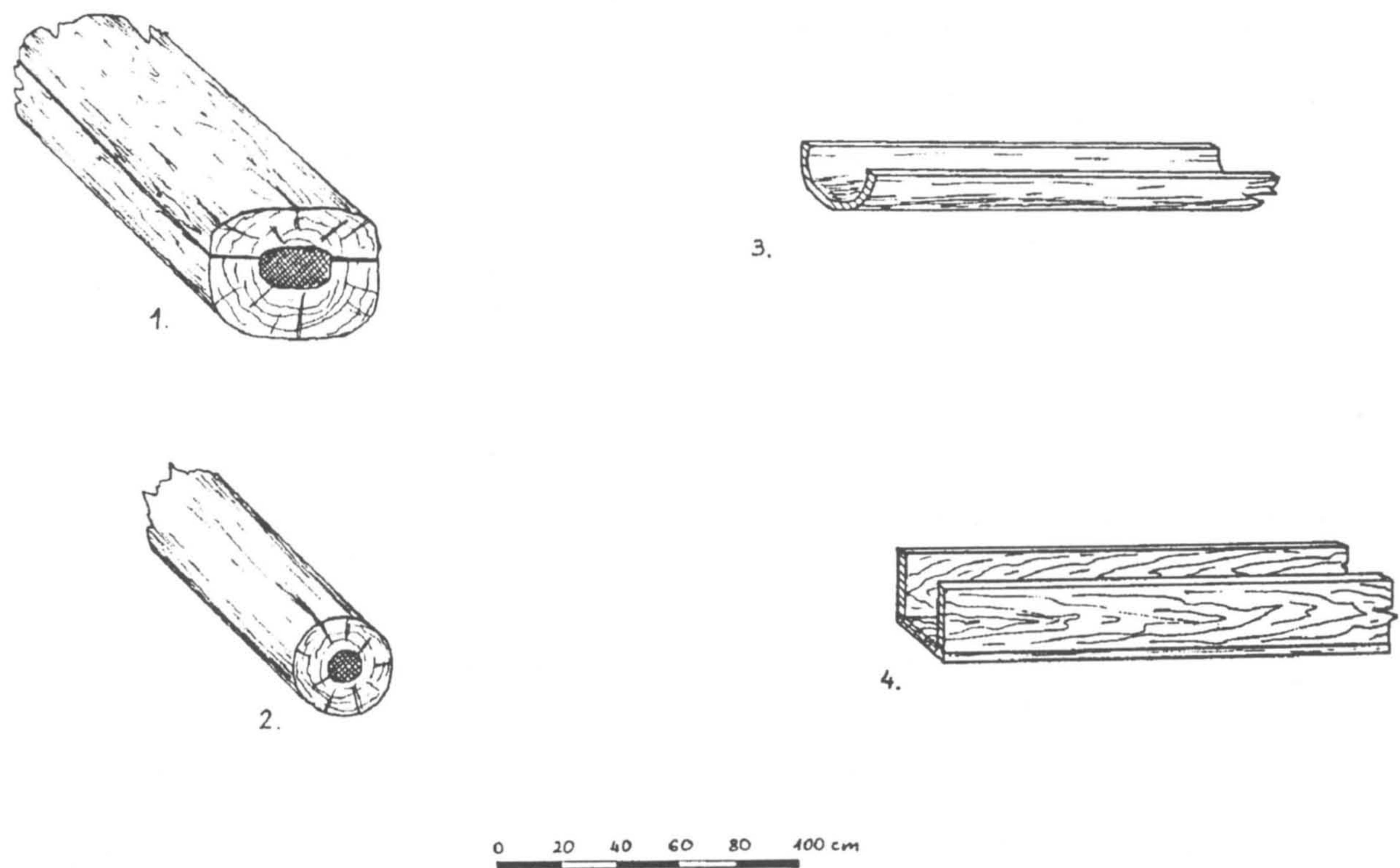
- 3 ŠULINIAI
- KANALAI
- VAMZDŽIAI
- REZERVUARAI
- NUSĒSDINTUVAS

1 p a v. Situacijos planas. Braizė Valdas Vainilaitis.

2 p a v. Šuliniai. Piešė Valdas Vainilaitis.

3 p a v. Vamzdžių ir latakų pavyzdžiai. Piešė Valdas Vainilaitis.

THE FINDS OF LEADEN SEALS IN VILNIUS – THE REFLECTION OF TRADE IN IMPORTED CLOTHS IN THE 16th–17th CENTURIES

Linas Kvizikevičius

Summary

Vilnius was one of the most important trading centres of the Grand Duchy of Lithuania (further – GDL), a large centre of internal and transit trade between the East and the West. But in Lithuanian historiography materials on trade in cloths are not abundant. It was partially predetermined by the lack of written and other sources. In 1655 the archives of the town were lost, also other documents related to trade in cloths in Vilnius were not abundant, so on investigation of problems related to the subject it is necessary to examine separate documents of that times and use other references.

Textile industry in GDL was poorly developed so imported cloths were ones of the most desirable commodities. On research of trade in cloths some custom-house registers of GDL covering the period from the end of the 16th – the beginning of the 17th c. were used. However, only in registers of the custom-houses of Brest and Grodno data on cloths imported to Vilnius were found; these data only fragmentally illustrated the trade in cloths. In various historical sources of that times many names and sorts of imported cloths are mentioned, such as the English cloth, the cloth from Flanders, the Lombardian cloth, the Glogav cloth, the Ypres cloth, the

Cologne cloth, the London cloth, the German cloth and so on.

Within Vilnius Old Town and the territory of the Lower Castle more than 50 leaden seals were found, and they present us an additional information on the import of cloths. In the article only a part of the found seals are presented. The closest to Vilnius centre of textile which cloths were reflected by a leaden seal was Danzig (Fig. 2). It is supposed that handcraftsmen hang such seal to a wide cloth. Silesian cloths are marked with two seals from Nissa town (Silesia) with the emblem of the town (a boar head on a shield) on one side of the seal and the name on the town – "NISSA" – on its other side (Fig. 3). Saxonian textile products are marked with two seals of towns (Fig. 4), products of Flanders and Netherlands are reflected with 7 seals (Fig. 5–10), France is represented by seals of Carcassonne bishop (Fig. 11). 3 leaden seals were attributed to England (Fig. 12–14). Some seals which are presented herein present a new information on import of textile in Vilnius in the 16th–17th c.

THE LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Sites in Vilnius where leaden seals were found (the Vilnius town map of the 17th century): 1–2 – the territory of the Castles; 3 – the bank of Vilnelė river; 4 – the territory of Bishop yurdzica; 5–6 – Savičiaus and Augustijonų streets; 7 – the territory of the Pranciškonų Abbey. According to: Jurkštas, 1977, p. 37, Fig. 1. The sites are marked by L. Kvizikevičius.

Fig. 2. The seal of Danzig textile handcraftsmen.
Fig. 3. The Nissa town (Silesia) seal.
Fig. 4. The Leipzig town seal.
Fig. 5. The Arras town seal.
Fig. 6. The Tournai town seal.

Fig. 7. The Gent town seal.
Fig. 8. The Gent, Ypres or Leiden town seal.
Fig. 9. The Poperinghe town seal.
Fig. 10. The Douay town seals.
Fig. 11. The Carcassonne bishop seals.
Fig. 12. The London city seal.
Fig. 13. The seal of German or Dutch merchants of England.
Fig. 14. The seal of cloth controllers of England.
Fig. 15. The origin of seals found in Vilnius.

НАЙДЕННЫЕ В ВИЛЬНЮСЕ СВИНЦОВЫЕ ПЕЧАТИ - ОТРАЖЕНИЕ ТОРГОВЛИ ИМПОРТНЫМИ ТКАНЯМИ В XVI-XVII вв.

Линас Квизикявичюс

Резюме

Вильнюс – один из крупнейших торговых центров Великого Княжества Литовского (далее в тексте – ВКЛ), крупный центр внутренней и транзитной торговли между Востоком и Западом. Однако в литовской историографии данных о торговле тканями в Вильнюсе немного. Отчасти это было обусловлено нехваткой письменных и прочих источников. В 1655 году погиб городской архив, мало сохранилось и других документов, касающихся торговли тканями в те времена, поэтому приходится опираться на отдельные разрозненные документы тех времен и пользоваться другими источниками.

Текстильная промышленность в ВКЛ была развита слабо, поэтому импортные ткани были одним из популярных товаров. При исследовании торговли тканями пришлось пользоваться некоторыми таможенными книгами ВКЛ, охватывающими период с конца XVI века до начала XVII века. Однако данные о тканях, поставляемых в Вильнюс, имеются только в таможенных книгах Бреста и Гродно; они лишь отрывочно иллюстрируют торговлю тканями. В различных исторических источниках тех времен встречается немало наименований и сортов импортных тканей: английское,

фландрское, ломбардское, глоговское, ипрское, кельнское, лондонское, немецкое сукно и пр.

В старом городе и на территории Нижнего замка Вильнюса было найдено более 50 свинцовых печатей, которые дают нам дополнительную информацию об импорте тканей. В статье представлена лишь часть найденных печатей. Наиболее близко от Вильнюса находящийся центр текстильного производства ткани которого отмечены свинцовой печатью, был в Данциге (рис. 2). Предполагается, что такую печать ремесленники подвешивали к широкому сукну. Силезские ткани отмечены двумя печатями из города Нисса (Силезия), с одной стороны которых изображен герб города в виде головы быка на щите, с другой – наименование города “Nissa” (рис. 3). Текстильные изделия из Саксонии обозначены двумя печатями городов (рис. 4), изделия Фландрии и Нидерландов отражены в 7 печатях (рис. 5–10); Франция представлена печатями текстильных изделий Каркассонского епископства (рис. 11). Три свинцовых печати отнесены к Англии (рис. 12–14). Некоторые приведенные здесь печати дают новую информацию об импорте текстиля в Вильнюсе в XVI–XVII вв.

СПИСОК ИЛЛЮСТРАЦИЙ

Рис. 1. Местонахождения свинцовых печатей в Вильнюсе (на плане города XVII в.): 1–2 – территория княжеского замка; 3 – побережье реки Вильняли; 4 – Территория юрзидки епископа; 5–6 – ул. Савичяус и Аугустинону; 7 – территория францисканского монастыря.

Рис. 2. Свинцовая печать сукнодельцов города Данцига.

Рис. 3. Свинцовые печати города Ниссы (Силезия).

Рис. 4. Свинцовые печати города Лейпцига.

Рис. 5. Свинцовая печать города Аппаса.

Рис. 6. Свинцовая печать города Торно.

Рис. 7. Свинцовая печать города Гента.

Рис. 8. Свинцовая печать города Гента, Ипра или Лейдена.

Рис. 9. Свинцовая печать города Поперинга.

Рис. 10. Свинцовые печати города Доуай.

Рис. 11. Свинцовые печати епископства Каркасона.

Рис. 12. Свинцовая печать города Лондона.

Рис. 13. Свинцовые печати немецких торговцев Англии.

Рис. 14. Свинцовая печать английских контролеров за качеством сукна.

Рис. 15. Происхождение свинцовых печатей в Вильнюсе.

sulūžes ir įkritis į vidų. Lentų pėdsakų aptikta ir šulinio Nr. 3 viduje. Rentinių dydžiai visoje tyrinėtoje teritorijoje beveik vienodi (iki 1,25x1,25 m). Savo dydžiu išsiskiria šulinys Nr. 5 (plotas 5). Jo dydis 1,56x1,56 m. Pagal jame surastus radinius jis buvo velyviausias (XVII a. antra pusė – XVIII a.).

Kaip minėta anksciau, Prezidentūros teritorijoje surasti 3 videntiekio vamzdžių fragmentai. Jie atkasti 1996 m. kasinėjimų metu plotuose 10, 12, 14. Šios vietose surasti videntiekio vamzdžiai skirstomi į dvi grupes – gręžtinius (1 vienetas) ir skobtinus – dengtus (2 vienetai). Gręžtinis vamzdis atkastas plote 12. Jis buvo paklotas šiaurės vakarų – pietryčių kryptimi. Rąsto skersmuo apie 30 cm, angos skersmuo – 10 cm (pav. 3:2). Atidengtas vamzdis buvo gerokai sutrėšęs. Stratigrafiškai jis datuojamas XVII – XVIII a. Skobti – dengti vamzdžiai buvo surasti plotuose 10 ir 14. Tai tarpinis variantas tarp vamzdžio ir latako. Šis įrenginys buvo daromas iš dviejų dalių. Pusiau skeltame rāste buvo išskaptuojamas išilginis griovelis, o jo viršus uždengtas tokiu pat rāstu su išskaptuotu išilginiu grioveliu (pav. 3:1). Kasinėjimų metu nepavyko nustatyti, ar šio tipo vamzdžiai naudoti tik videntiekui, ar videntiekui ir drenažui. Plote 14 tokio tipo vamzdis buvo įleistas į šulinį–rezervuarą, apie kurį bus kalbama vėliau. Antros grupės skobtiniai vamzdžiai buvo daromi iš tašytų pusrąscių. Jų skersmuo didesnis nei gręžtinų (55x40 cm). Panašu, kad šių įrenginių chronologija apima XVI–XVIII a.

Pereinant prie antros didelės aptariamų įrenginių grupės – drenažo ir kanalizacijos įrenginių, reikia pažymeti, kad pastarieji pasižymi didesne įvairove. Jie objekto tyrėjams pateikė daugiau klausimų negu pirmoji – vandens tiekimo konstrukcijų – grupė.

Pirmiausia aptarsime medinius nutekamuosius latakus. Prezidentūros rūmų teritorijoje jų rasta dviejų tipų. 1995 metų rudenį plote 2 buvo atidengta 2,7 m ilgio latako atkarpa. Latakas buvo skobtas iš vieno rāsto. Jo plotis 27 cm (pav. 3:3). Sunku labai tiksliai nustatyti šio įrenginio paskirtį ir jo funkcinį kontekstą, nes nebuvo surasta nei latako pradžia, nei pabaiga. Greičiausiai latakas aptiktas ne pirminėje padėtyje, juo labiau kad jo kryptis nesutampa su kitų latakų kryptimi ir nuolydis neatsekamas.

Antras medinių latakų tipas kasinėjimų metu aptiktas keliose vietose. Tai konstrukcija iš lentų, kurių viena ar kelios lentos guldomos horizontaliai, o ant jų briauna dedamos kitos dvi lentos, taip padarant savotišką lovį (pav. 3:4). Šio tipo latakų rasti du vienetai. 1995 metais atidengta antro tipo latako atkarpa plote 5, o jos tēsinys fiksuotas plote 16 1997 metų tyrinėjimų metu. 1996 metais atkastas latakas plote 10 ir jo tēsinys plote 15. Šios rūšies latakai buvo

tieki kanalizacijos, tieki drenažo. Plotuose 5 ir 16 atidengtas latakas tikriausiai buvo dengtas, be to, jis vedė iš kanalizacinio įrenginio – sėsdintuvo Kačergos upelio link. Spėjama, kad juo nutekėdavo srutos. Latakas, atidengtas plotuose 10 ir 15, tikriausiai buvo skirtas drenažui. Jo kryptis taip pat labai aiški – nuo buvusių Vyskupų rūmų Kačergos upelio link. Kad vanduo ir srutos latakais tekėjo būtent šia kryptimi, rodo konstrukcijų nuolydis. Plotuose 5 ir 16 atidengto latako nuolydis 25–30 m atstumu yra 25 cm, latakas žemėja šiaurės rytų kryptimi.

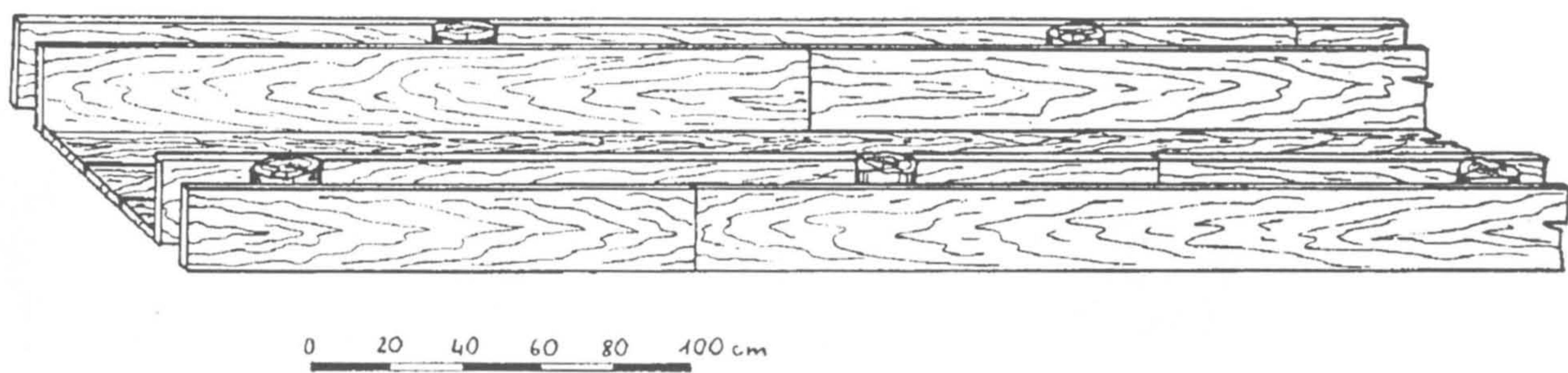
1996 metų tyrinėjimų metu plote 13 buvo atidengtas medinis lentų kanalas. Jo kryptis ir nuolydis – į šiaurės rytus. Konstrukcijos plotis – 1,4 m, kanalo dugnas išklotas 28 – 34 cm pločio lentomis, dedant jas išilgai po tris. Lentų galai kruopščiai sujungti, prispaudžiant vieną prie kito. Kanalo kraštose iš lentų įrengtos dvigubos sienelės. Tarp sienelių lentų buvo įkalti 15 cm storio kuolai. Intervalai tarp kuolų 1,4 m, t. y. atitinkantys kanalo plotį (pav. 4). Tyrimų vadovės D. Luchtanienės teigimu, šis kanalas 1835 metų plane figūruoja kaip požeminis. Vadinasi, jis turėjo būti uždengtas. XIX a. statant mūrinį kolektorių, kanalas buvo atkastas, išvalytas ir kurį laiką funkcionavo kaip atvira sistema. Pastačius mūrinį kolektorių, šis įrenginys buvo užkastas ir apleistas (Luchtanienė, 1996).

Lieka neaišku, kada ši kanalizacijos sistema buvo įrengta. Šiuo metu ji salyginai datuojama XVII–XVIII a. Nepaisant to, šis kanalas – gana sudėtingas hidrotechninis kanalizacijos įrenginys, skirtas ilgesniams naudojimui. Jam įrengti reikėjo specialių techninių žinių ir nemažai darbo sąnaudų.

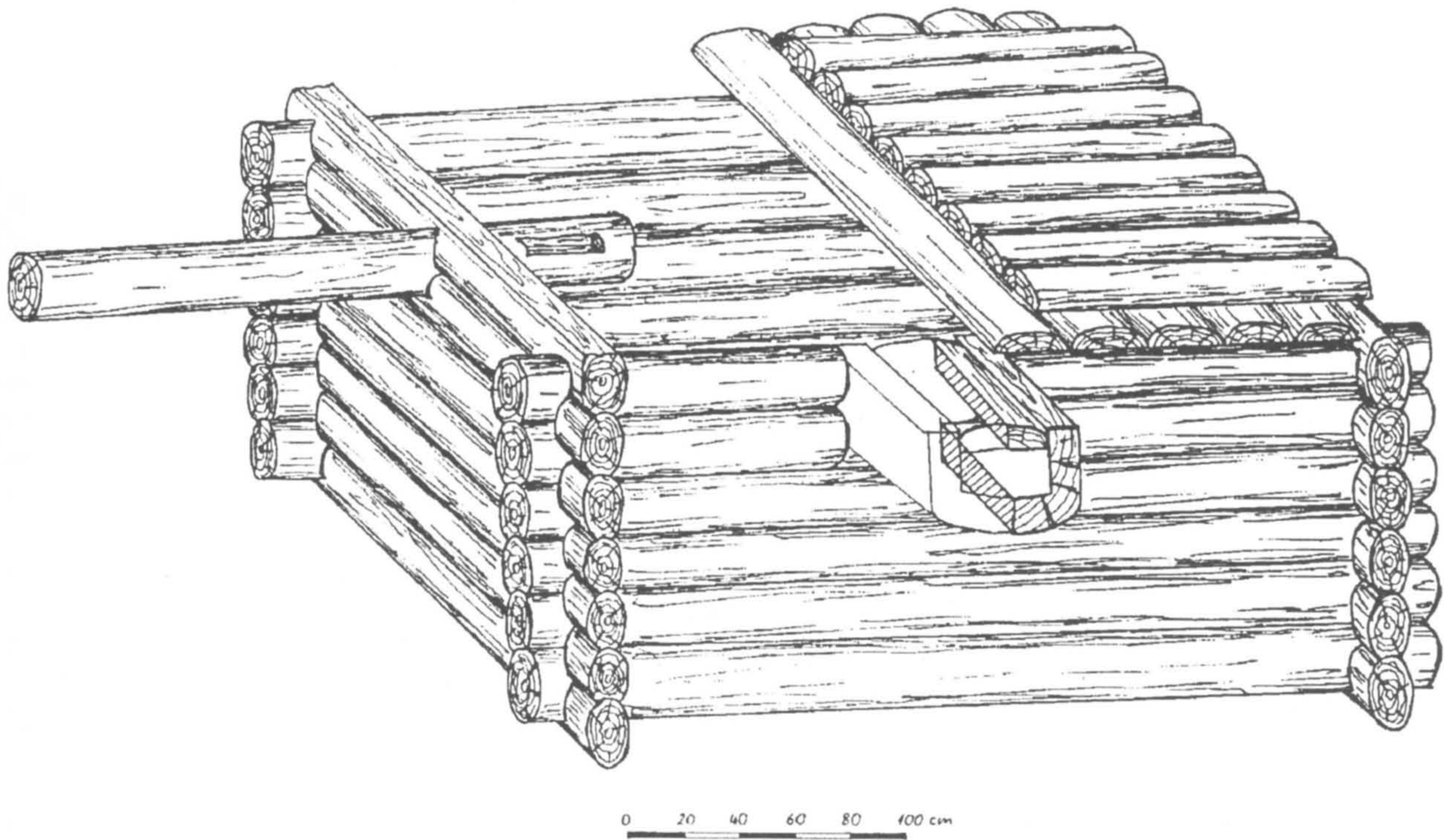
Labai įdomi drenažo įrenginių grupė yra šuliniai–rezervuarai. 1995–1996 metų tyrinėjimų metu buvo atidengtos penkios tokios konstrukcijos (iš jų dvi atkastos visiškai, o viena buvo sudegusi). Šuliniai–rezervuarai maždaug vienodo dydžio. Tai 3x3 m dydžio rentiniai iš 6 – 7 rāstų vainikų. Jų aukštis svyravo nuo 1,3 m iki 1,5 m (pav. 5). Rentiniai iš dalies įkasti į žemę, viršuje būdavo tik vienas ar du viršutiniai vainikai. Visas įrenginys dengtas dvigubu pusapvaliu, skeltu, kryžmai suklotu lentų dangčiu. Vienoje iš statinio sienų buvo po 60–55 cm pločio ir 40 cm aukščio išpjovą dviejuose viršutiniuose vainikuose. Rentinių dugnuose buvo žvyro sluoksnis. Vėliau jie iš dalies užversti žeme su XVII–XVIII a. datuotinais radiniais. Sienų rāstai sunerti kampuose, paprastose pusapvalėse ar keturkampėse iškartose. Antai išsikiš 18–20 cm, t. y. per rāsto storį. Jungiamasis griovelis buvo daromas rāsto apačioje. Dėl šios priežasties iš pradžių šie statiniai buvo datuojami XVII–XVIII a. riba, nes Lietuvos archeologinėje literatūroje įsigalėjusi nuomonė, kad jungiamieji

6
is
s.
o
lo
d
i,
to
as
as
ai
nt
os
m
y.
ės
ne
iti
as
ip
ys
ka
ta.
a.
o
m
ių

i-
vo
vi-
i-
m
is
iš
lu
ou
u.
ir
se
s.
a.
e.
e.
is
os
ni
je
ji

4 p a v. Kanalizacijos kanalas. Piešė Valdas Vainilaitis.

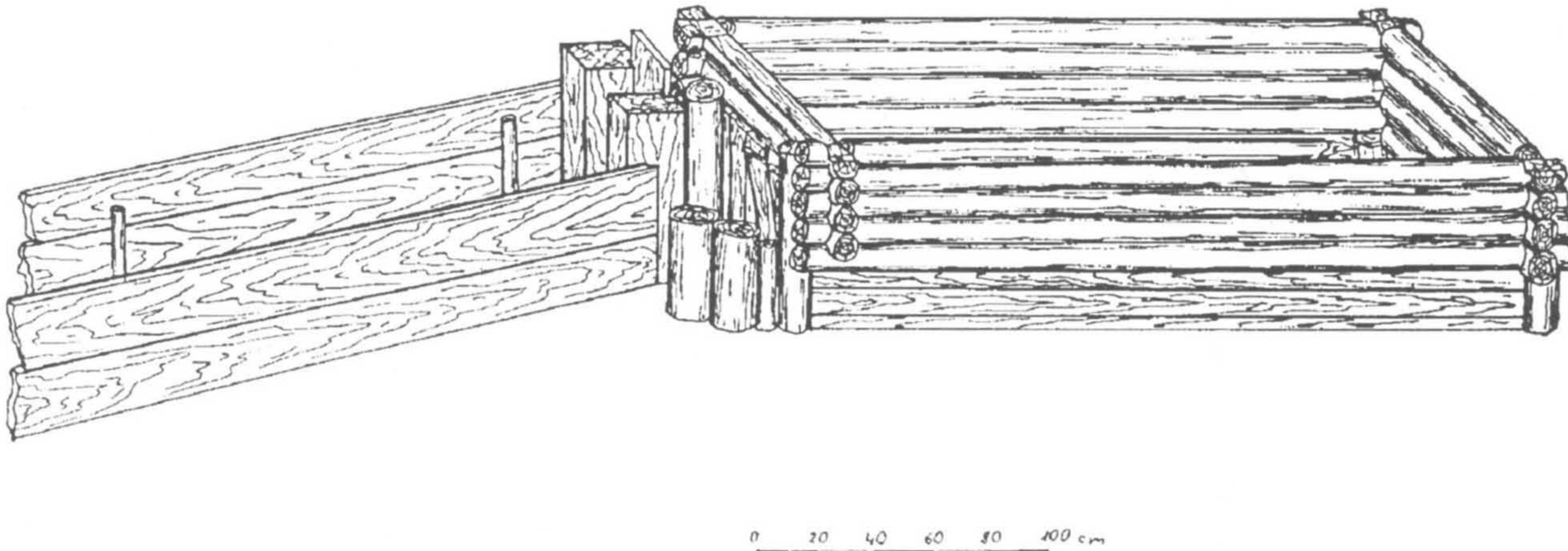

5 p a v. Šulinys-rezervuaras. Piešė Valdas Vainilaitis.

grioveliai iki XVII–XVIII a. ribos buvo išskaptuojami rąsto viršuje (Tautavičius, 1964, p. 176). Sudarius pietinėje rūmų pusėje atidengtų šulinį – rezervuarą (plotai 8, 9) pušinių rastų dendrochronologines skales, paaiškėjo, kad arčiau rūmų, plote 8, esančios konstrukcijos pastatymo data 1537 metai, o plote 9 surasto rentinio data 1540 metai. Tai sietina su vyskupo Povilo Alšėniškio, kuris pradėjo savo kadenciją 1536 metais, vykdytos didžiulės rūmų rekonstrukcijos pradžia.

Šuliniai – rezervuarai tuo metu Vilniuje buvo techninė naujovė. Galimas daiktas, kad šią sistemą įrengiant dalyvavo meistrų iš užsienio. Yra žinoma, kad Rygoje atidengtos XIV a. medinių pastatų liekanos, kur rastai jungiami išskaptuojant griovelius apačioje (Цауне, 1984, p. 34–54).

Taip pat ilgą laiką buvo neaiški šių konstrukcijų paskirtis. Iki šiol tokiai statinių nerasta kitose Vilniaus vietose ar kituose didesniuose miestuose. Analogai iš

6 p a v. Kanalizacijos įrenginys. Piešė Valdas Vainilaitis.

kaimyninių teritorijų mums taip pat nežinomi. Klausimas išsisprendė 1996 metais plote 14 atidengus toko šulinio–rezervuaro šiaurinę dalį su kyšančiu iš išpjovos sienoje skobtu – dengtu vamzdžiu. Tai buvo drenažo įrenginys, kaupiantis vandenį rezervuare, kurio perteklius nubėgdavo vamzdžiu.

Paskutinis aptariamas objektas – tai plote 5 (1995–1996 m. tyrimai) atidengta kanalizacijos sistema. Tai originalus ir unikalus radinys, neturintis analogų nei Lietuvoje, nei kaimyninėse šalyse. Įrenginys susideda iš 2,4x1,6 m ilgio rastelių ir lentų konstrukcijos, šliuzo su sklende ir lentų latako (pav. 6). Tyrinėjimų metu surastas rastų ir lentų statinys buvo užpildytas gyvulių mėšlu. Rentinys surėstas iš 10–15 cm storio rastelių, suneriant juos kampuose pusapvalėse iškartose. Antai išsikišę per rastų storį. Rentinio galai buvo sutvirtinti įkastomis statmenomis lentomis, kurios atliko savotiško filtro–koštuvo funkciją. Apatinė rentinio dalis buvo suformuota iš horizontalių briauna statytų lentų, kampuose įleista į stulpus ir įkasta į žemę. Ant kampinių kuolų laikėsi jau minėtas plonų rastelių rentinys, kurio tyrimų metu buvo išlikę penki vainikai. Sunku pasakyti, ar ši konstrukcija buvo dengta, ar atvira. Šiaurinėje išorinėje rentinio pusėje buvo įrengtas šliuzas, susidedantis iš dviejų į žemę įkastų tašytų keturkampių kuolų su iškartomis sklendei. Beje, tyrimų metu šalia aptvaro buvo rasta lenta, pagal matmenis idealiai atitikusi plotį tarp šliuzo kuolų ir vietoje

pritaikyta kaip sklendė. Šliuzu buvo reguliuojamas iš rastų gardelio ištakant skystų srutų lygis. Skystos atmatos per šliuzą patekdavo į lentinį lataką, kuris taip pat buvo iš dalies įkastas, ir juo, reikia manyti, nutekėdavo į Kačergos upelį. Kadangi, kaip jau minėta, šio latako nuolydis palyginti nedidelis (25 cm per 25 m atstumą), šliuzo funkcija buvo ne tik reguliuoti ištakančių srutų kiekį, bet ir sukurti būtiną aukščių skirtumą joms nutekėti. Kadangi ši konstrukcija statyta iš lapuočių medžių, objekto dendrochronologinės skalės nebuvvo galima sudaryti. Stratigrafiškai ši kanalizacijos sistema datuojama XVI a.

Archeologiniai tyrimai, atlikti Prezidentūros rūmų teritorijoje 1995–1997 metais, parodė, kad XVI–XVIII a. čia buvusių Vyskupų rūmų teritorijoje buvo tankiai gyvenama. Tai salygojo gana aukštus sanitariinius-higieninius reikalavimus ir poreikį apsirūpinti geriamuoju vandeniu. Drėgna vieta, kur buvo pastatyti Vyskupų rūmai, ir juos aptarnavusių amatininkų būstai vertė sukurti sudėtingą medinio drenažo sistemą, kuri funkcionavo iki XIX a. pradžios, kol ją pakeitė mūriniai kolektoriai. Šulinį–rezervuarą ir sudėtingą kanalizacijos sistemą buvimas rodo, kad jau XVI a. pirmoje pusėje Vyskupų rūmų teritorijoje buvo diegiamos techninės naujovės, siekiant palaikyti švarą, apsaugoti posesiją nuo drėgmės pertekliaus ir aprūpinti gyventojus geriamuoju vandeniu.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Jurkštė J., 1990 – Senojo Vilniaus vandenys. Vilnius, 1990.

Luchtanienė D., 1996 – Archeologiniai tyrimai Vilniuje, Menininkų rūmų komplekse (ATR – 45). Ataskaita. Tyrinėjimų aprašymas. Vilnius, 1996 // Paminklų restauravimo instituto archyvas. F. 5. B. 6996.

Tautavičius A., 1964 – Vilniaus Žemutinės pilies mediniai pastatai XIII–XIV amžiais // Iš lietuvių kultūros istorijos. Vilnius, 1964. T. 4, p. 171–187.

Цауне А. В., 1984 – Жилища Риги XII–XIV вв. Рига, 1984.

THE WOODEN WATER – SUPPLY AND SANITARY EQUIPMENT IN THE TERRITORY OF VILNIUS PRESIDENT HOUSE IN THE 16th-18th c.c.

Valdas Vainilaitis

Summary

In the present article the wooden water-supply and sanitary equipment found in the territory of the President House in 1995-1997 are described. They are dated to the 1-st quarter of the 16th-18th c.c. They include wells, water – supply pipes, gutters, channels, wells-tanks, sewerage systems consisting of a cesspool, a sluice and gutters.

The wells were situated at some distance from the President House, in the depth of the quarter where handcraftsmen resided and the water was supplied to the House by pipes. The types of wells are chronologically inseparable; probably,

their diversity depended on the subjective features of the handcraftsman and the financial possibilities of the owner.

The diversity and high density of gutters and sewerage equipment attest that the territory of the President House in the 16th-18th c.c. was rather moist and that active economical activities took place there. On construction of the water – supply and sewerage equipment technical innovations were introduced, the works related to sanitary and drying of ground were carried out.

THE LIST OF ILLUSTRATIONS

1. The layout of the situation.
2. The wells. 16th–18th c.c.
3. The examples of pipes and gutters 16th–17th c.c.
4. The sewerage channel. 18th c.
5. The water – supply well-tank. 16th–17th c.c.
6. The sewerage equipment. 16th c.

ДЕРЕВЯННЫЕ УСТРОЙСТВА ВОДОСНАБЖЕНИЯ И САНИТАРНЫЕ УСТРОЙСТВА НА ТЕРРИТОРИИ ПРЕЗИДЕНТСКОГО ДВОРЦА ВИЛЬНЮСА В XVI-XVIII вв.

Валдас Вайнилайтис

Резюме

В настоящей статье представлен обзор устройств водоснабжения и санитарных устройств, обнаруженных на территории Президентского дворца в 1995–1997 г.г. Они датируются 1-й четвертью XVI–XVIII вв. Это колодцы, водопроводные трубы, сточные желоба, каналы,

колодцы-резервуары, канализационные системы, состоящие из колодца-отстойника, шлюза и желобов.

Колодцы были расположены поодаль от современного Президентского дворца в глубине квартала ремесленников, а вода во дворец поступала по трубам

централизованно. Хронологически выделить типы колодцев нелегко; видимо их разнообразие зависело от субъективных черт мастера и финансовых возможностей хозяина.

Разнообразие и густота сточных каналов и канализационных устройств свидетельствуют о том, что

в XVI–XVIII вв. на территории современного Президентского дворца было довольно сырьё, но в то же время здесь интенсивно жили люди. При строительстве водопроводов и канализационных устройств внедрялись технические новшества, проводились работы по санитарии, осушке грунта.

СПИСОК ИЛЛЮСТРАЦИЙ

- 1 План расположения.
2. Колодцы. XVI–XVIII вв.
3. Образцы труб и желобов. XVI–XVII вв.
4. Канализационный канал. XVIII в.
5. Колодец-резервуар водопровода. XVI–XVII вв.
6. Канализационное устройство XVI в.

Valdas Vainilaitis
Paminklų restauravimo institutas,
Skyrius „Antiqua“,
Žemaitijos g. 13/10, LT-2001 Vilnius.
Tel. 62 48 87.